

Siirtymä Safe Harborista Privacy Shieldiin, parantaa Yhdysvaltalaisien yhtiöiden käsittelemien EU:n kansalaisten henkilötietojen suoja

Henkilötietojen siirtäminen EU:n ulkopuolelle

Julkisyhteisöt, kuten kunnat ja valtion laitokset tuottavat yhä pienenevän osan toiminnastaan itse ja päätyvät sen sijaan palvelujen ja toimintojen ulkoistamiseen. Toimintojen ulkoistamiseen liittyy henkilötietojen käsittelyä koskevia näkökulmia, joita hankintayksiköt eivät välttämättä huomaa tarjouspyyntöä valmistellessaan. Hankintadirektiivi ja kansainväliset sopimukset avaavat tarjouspyynnöt kansainväliselle kilpailulle ja henkilötietojen käsittely saattaa siirtyä tällä tavoin EU:n ulkopuolelle.

Henkilötietolain viides luku käsittelee henkilötietojen siirtämistä EU:n ulkopuolelle. Lain mukaan henkilötietoja voidaan siirtää EU:n tai ETA-alueen ulkopuolelle ainoastaan, jos kyseisessä maassa taataan tietosuojan riittävä taso. Tason riittävyttä arvioidaan ottaen huomioon tietojen luonne, suunnitellun käsittelyn tarkoitus ja kestoaika, alkuperämaa ja lopullinen kohde, asianomaisessa maassa voimassa olevat yleiset ja alakohtaiset oikeussäännöt sekä käytäntösäännöt ja noudatettavat turvatoimet.

Euroopan yhteisöjen komissiolla on toimivalta arvioida, onko EU:n tai ETA-alueen ulkopuolinen valtio taannut tietosuojan riittävän tason. Henkilötietoja ei voida pääsääntöisesti siirtää maahan, jolle komissio ei ole antanut vihreää valoa. Tähän on henkilötietolaissa määritelty poikkeuksia, kuten rekisteröidyn yksiselitteinen suostumus, rekisteröidyn elintärkeän edun suojaaminen ja siirron tapahtuminen komission hyväksymiä mallisopimuslausekkeita käyttäen.

EUT:n kohupäätös C 362/14

Talvella kohua on herättänyt Euroopan unionin tuomioistuimen (EUT) 6.10.2015 antama ratkaisu C 362/14, jossa se on todennut, että komission aikaisemmin tekemä päätös 2000/520 hyväksyä Yhdysvaltojen Safe Harbor periaatteen riittävyys takaamaan suoja EU:sta Yhdysvaltoihin siirretyille henkilötiedoille, on pätemätön.

Tapauksessa Irlanti pyysi ennakkoratkaisua Facebook-verkkoyhteisöpalvelun käyttöehtoihin liittyen. Facebook Ireland oli siirtänyt EU:n alueella asuvien Facebookin käyttäjien henkilötiedot kokonaan tai osittain käsiteltäviksi Facebook Inc:lle kuuluville palvelimille, jotka sijaitsivat Yhdysvaltojen alueella.

Itävaltalainen Schrems teki 25.6.2013 Irlannin tietosuojavaltuutetulle kantelun, jossa hän pääasiallisesti vaati tätä käyttämään lakisääteistä toimivaltaansa ja kieltämään Facebook Irelandia siirtämästä hänen henkilötietojaan Yhdysvaltoihin. Hänen mielestään Yhdysvalloissa voimassa olevat oikeussäännöt ja käytännöt eivät taanneet Yhdysvaltojen alueella säilytetyille henkilötiedoille riittävää suojaa viranomaisten siellä harjoittamalta tarkkailutoiminnalta. Schrems viittasi tässä yhteydessä paljastuksiin, jotka Edward Snowden oli tehnyt Yhdysvaltojen tiedustelupalvelujen, erityisesti National Security Agencyn eli NSA:n, toiminnasta.

EUT perusteli ratkaisuaan sillä, että komission Safe Harbor -järjestelyn hyväksyvä päätös 200/520 mahdollisti Yhdysvaltojen kansallisen turvallisuuden ja yleisen edun tai sisäisen lainsäädännön vaatimuksiin perustuvan puuttumisen niiden henkilöiden perusoikeuksiin, joiden henkilötiedot siirretään tai voitaisiin siirtää unionista Yhdysvaltoihin. Komission päätöksessä ei ollut mainittu mitään Yhdysvaltojen valtiollisia sääntöjä, jotka olisivat rajanneet perusoikeuksiin puuttumista ja

päätöksen mukaan Yhdysvalloissa ei ollut EU:n kansalaisille mitään oikeussuojakeinoja, jotta henkilöt voisivat tutustua henkilötietoihinsa tai saisivat nämä tiedot poistetuksi tai oikaistuksi, eikä heillä ollut tehokasta oikeussuojakeinoja tuomioistuimessa.

EUT:n päätöksen seuraukset

EUT:n päätöksen seurauksena tietosuojavaltuutetun toimisto kehotti julkisia hankintayksiköitä käyttämään sopimuksissaan komission mallisopimuslausekkeita, joilla tietosuoja taataan sopimusteitse, tosin tässäkin oli ongelmana se, että Yhdysvaltojen lainsäädännön niin määrätessä yhtiö ei voi sopimuksesta huolimatta tehdä muuta kuin luovuttaa henkilötiedot valtiolle.

Päätös aiheutti hämmennystä Atlantin molemmiin puolin ja monet suuret yhtiöt liittyivät komission mallisopimuslausekkeiden tekstiä yleisiin ehtoihinsa yrittäessään suojella sopimuksiaan hätäisiltä irtisanomisilta ja puruilta. Henkilötietojen käsittelyä liittyy monenlaisiin palveluihin, joita erikokoiset yhdysvaltalaiset yhtiöt toimittavat EU:n alueelle. Tästä esimerkkinä Facebookin ja iTunesin kaltaiset verkkoyhteisö- ja musiikin kuuntelupalvelut. Myös julkisen puolen palveluja tuottavat suuret kansainväliset yhtiöt joutuivat selittelemään asiakkailleen henkilötietojen suojaamisen periaatteitaan.

Ongelma oli valtava ja kohdistui niin suureen osaan Yhdysvaltojen EU:n välistä kauppaa, että ratkaisu oli saatava ja pian, muutoin asiakkaat etsisivät paikallisia ratkaisuja ja luottamuksen ja asiakkuuksien palauttaminen entiselle tasolle olisi hyvin vaikeaa.

Ongelman ratkaisu

Helmikuun lopulla komissio ilmoitti, että he ovat neuvotelleet Yhdysvaltojen kanssa Privacy Shield -järjestelyn, joka korvaa Safe Harbor-järjestelyn ja jolla edellä mainitussa EUT:n päätöksessä nostetut ongelmat ratkaistaan.

Privacy Shield -järjestelyn ydinkohdat:

- Yhdysvaltojen viranomaiset sitoutuvat valvomaan maassaan toimivien EU:n kansalaisten henkilötietojen käsittelyä yhtiöiden toimintaa ja
- soveltamaan varotoimia ja avoimuusvelvoitteita kansalliseen turvallisuuteen liittyvän tietojen rajoittamattoman seulonnan estämiseksi
- EU:n kansalaisten oikeuksien suojaamiseksi yritysten on ratkaistava valitukset 45 päivässä
- EU:n kansalaisten käyttöön tulee maksuton ja vaihtoehtoinen riidanratkaisujärjestely,
- minkä lisäksi EU-maiden kansalliset tietosuojaviranomaiset voivat tehdä yhteistyötä asioiden selvittämiseksi.
- Viimeinen riidanratkaisukeino on välimiesmenettely.
- Yhtiöt voivat myös sitoutua noudattamaan eurooppalaisen tietosuojaviranomaisen neuvoja ja tämä on pakollista henkilöstöresursseja koskevia tietoja käsitteleville yhtiöille.
- Komissio ja Yhdysvaltojen kauppaministeriö valvovat järjestelyn toimintaa vuosittain.

Yhdysvaltojen kongressi on hyväksynyt Privacy Shield -järjestelyn mukaisia oikeussuojakeinoja koskevan lain ja presidentti Obama on allekirjoittanut sen helmikuussa. Komissio allekirjoittanee EU:n tietosuojavaatimukset varmistavan puitesopimuksen Yhdysvaltojen kanssa mahdollisimman pian, jotta transatlanttiset kauppasuhteet saadaan palautettua.

Mitä opimme tästä kaikesta?

Tietosuojadirektiivin tarkoituksena on turvata tehokas ja kattava suoja yksilöiden perusvapauksille ja -oikeuksille, kuten yksityiselämän kunnioitukseen henkilötietojen käsittelyssä.

Tietosuojadirektiivillä ja henkilötietolailla on merkittävä rooli Suomen kansalaisten perusoikeuksien suojaamisessa ja koska suoja on niin vahva, meillä ei tarjouspyyntöä valmistellessa tule mieleen, että sama suoja ei välttämättä ulotu EU:n rajojen ulkopuolelle.

Kilpailutusta valmisteltaessa meidän tulisi aina pohtia, siirrämmekö sopimuksella henkilötietojen käsittelyä ulkopuoliselle yhtiölle ja miten turvaamme kansalaistemme perusoikeuksien suojan, mikäli tietojen käsittely meneekin kaukomaille. Henkilötietolaissa viitataan komission sopimusehtolausekkeisiin, jotka löytyvät oheisen linkin takaa: http://ec.europa.eu/justice/data-protection/international-transfers/transfer/index_en.htm. Meidän kannattaa mainita tarjouspyyntötekstissä, että mikäli henkilötietoja siirretään EU:n ulkopuolelle maihin, joiden tietosuojan tasoa komissio ei ole hyväksynyt erikseen päätöksellään, sopimuksen liitteeksi lisätään joku kyseisistä malliehdoista.

Päivi Kynkäänniemi 3/2016